

TALARN

La gran i antiga vila del Pallars Jussà, a la dreta de la Noguera, 2 k. al Nord de Tremp.

PRON.: *talárn* a Palau de N. (Casac. 1920); sovint ⁷ des de 1934, i en les enqs. de 1957 a les poblacions veïnes (a Talarn, xviii, 95-100).

MENCIONS ANT. 1056: en la carta dotal de la comtessa València al comte Ramon de Pallars, afr. del castell de Mur: «Or. *Limingana* --- et vadit ad *Ero-* 10 *les* --- et de Circio conjungit in term. de *Talarno* at de *Gallinariis*» (MarcaH., § 244, c. 1056.23); 1079: Castro *Talarni* (imprès *Taláiu*) (MarcaH., 1172.4); 1087: *Talarn* (Agustí Coy, *Sort y Comarca N. Pallaresa*, p. 62); 1094: «Tenrui, *Talar<n>d*, Assoa et 15 *Val Se<n>giz*, *Esil* ---» (Li. Fe. Ma., § 49, i, 64.13).

1111: *Talarn* (Hinojosa, *Reg. Señ. Cat.*, p. 53); 1151: «kastri *Talarni* --- de Gradio *Talarni* ---» (MiretS., *Més antic text cat.*, p. 17); 1168: *Talarn* (Font Rius, *C. d. p.*, § 135, i p. 662); 1180-90: Petrus de 20 *Talarn* (MiretS., *Templ.*, 539); 1243: *BABL* vii, 182; 1359: *Talarn* (CoDoACA xii, 72). Altres dades d'interès potser es podrien treure d'una «Crònica de *Talarn*» de Vicenç Bosch (llibre sovint citat per Lledó: *Hist. de Tremp*). Moltes i precises notes històriques 25 sobre Talarn i el seu terme en l'article que li dedica ZRocafort en la GGC, Lda., p. 864.

Remeto a un valuós article de F. Vallverdú publicat en el *Bol. del Centro Comarcal Leridano*, n.º 130 (xii-1939), pp. 24-27, fent història paral·lela de la creixença demogràfica de Talarn comparada amb la de Tremp: a mj. S. xiv troben a Talarn 41 focs; 1379: 37; entorn del 1500, Talarn augmenta i Tremp minva; Talarn, fi S. xv i fins a 1515, 60, 1553, 72; segurament a causa de la defensa de la causa nacional per part de 35 Tremp en la guerra de 1706-14, Talarn és afavorit per Felip V, retornant-li la capitalitat del corregiment; arran del 1700, Talarn només 40 cases, però el 1718 remunta fins a 54, i poc després fins a 76, i després 100 veïns amb 350 habitants; el 1787, 362 homes i 39 do- 40 nes.

Ja abans Talarn havia estat, però, la capital administrativa de la comarca, des de bastant amunt de l'Edat Mitjana. Com hem vist, hi ha llavors moltes dades històriques de Talarn, mentre que de Tremp, fora de 45 la menció escadussera de 839 (*Acta CSdUrg.*) poca cosa consta fins al S. xiv. Els indicis lingüístics són ben clarament d'etimologia cèltica de *Talarn* i segurament no cèltica (ni ibero-basca) la de Tremp, amb versemblança no tan evident d'un origen sorotàptic. 50

Als ulls del lingüista sembla probable imaginar, que Talarn fos fundat després, per una onada cèltica tardana, que no esborraria del tot les restes d'una prèvia onada, sorotàptica (princ. del mil·lenari abans de J.C.): els celtes s'imposarien als predecessors sorotàptes i 55 ibero-bascos, erigint una fortalesa damunt la posició orogràficament forta de Talarn; mentre que en el fons i Est de la Conca restaven elements ibero-bascos (etim. d'*Orcau*, *Gavet*, *Carreu*, *Carrànima*, *Currolda*, *Galleuda*, *Solduga*) o bé sorotàptica (*Carants*, *Salàs*, *Farmicó* 60

i *Tremp*).

D'aquí la grossa importància de Talarn, castell fort, en els temps revolts de l'Edat Mitjana; però aviat Tremp, població de plana oberta i més fèrtil, i arran de la gran via de comunicació, se li anà superposant, quan milloraren els temps i la producció del país. El caràcter més recent de la importància de Tremp, té encara un reflex eloqüent en la grandària de llurs termes municipals: esquifit el de Tremp, i ben extens l'altre cap al Nord i Ponent. Mantinguem present, que el celtisme del nom *Talarn* va acompanyat del de *Segú* (Pobla de ~), *Sellemana*, *Mesull*, *Segant* i algun altre d'aquesta rodalia.

L'explicació etimològica del nom en cèltic, és segura, i ben adequada a la posició de *Talarn*. TALARNO-derivat del cèlt. comú TALOS 'front' ('façana', 'cap prominent de tota cosa'). Basti'ns reproduir el que publicarem a Munic, 1958, reprod. en E.T.C. i, 103-4 i n.: «Dans la Conca de Tremp --- il y a 4 ou 5 noms celtiques se groupant autours de *Talarn*, vieille bourgade fortifiée, qui était autrefois le chef-lieu de ce petit pays. Talarn est bâti sur une colline, allongée et sur l'extrémité la plus saillante de cette colline: c'en est le front; on a le droit de poser un étymon *TALARNOS, le suffixe -ARNOS étant justement l'une des terminaisons celtiques les plus productives et les plus typiques.

»Il y a encore un autre *Talarn* dans la Segarra, ancien village, aujourd'hui tombé au niveau de lieu-dit. Une visite aux lieux vient de me montrer que l'emplacement du *Talarn* de Segarra, au bout d'une colline allongée est très semblable à celui du *Talarn* de la Conca: ce sont donc des gens celtophones qui ont baptisé les deux endroits, indépendamment l'un de l'autre».

2) El *Talarn* de Segarra, avui modesta pda. rústica en te. d'Ossó, a la ratlla de Les Pollargues, consta abans com una «quadra», amb autonomia dels termes veïns: era una «quadra» amb 4 focs (del paborde de Solsona) segons el cens de 1359 (CoDoACA xii, 59). I hi havia estat un antic i fort castell: 1075, doc. original que llegeixo a l'Arx. de Solsona (on també en veig còpia fidel, datada de 1314): «Arnallus Companno et mulier sua Guila --- donamus ad Beatrice filla nostra et ad virum suum, Guil. Bernardi, ipsum kastrum de *Talarno*, in tali convenio quod --- non habeatis licentia ipsum castrum vendere vel alienare --- ad ipso --- qui tenuerit ipsum castrum de Ipsa *Morana*».¹ 4 anys després la filla donatària i el seu marit venen una heretat adjacent que han comprat d'altri: «in comit. Urgellitano, in quadra de *Talarn*, afr., Or. in term. *des Pallarguas*, Mer., in ipso flumine *Sciomi*, Cir. in term. Munthagre» ['Agramunt'], també llegit a l'Arx. de Solsona.

3) Un altre en els Alps de Provença (poble del dept. H.-Alpes, distr. Gap), que encara que avui sigui *Tallard* en la grafia oficial francesa, ve també de *Talarn* amb la reducció de la -rn final a -r, normal en fonètica occitana, car era un noble alou que figura